

– Matías López López, «TERRÁTVS MEVS» (p. 354-358). Presenta una original descripció en llatí de les nombroses virtuts de l'homenatjat, acompanyada de la corresponent traducció al castellà.

Creació

– Jaume Pont, «Remoreig» (p. 361-362). Esculpeix un poema de vers lliure que li dedica a Terrado, qui també va mostrar les seves qualitats literàries en diverses ocasions.

– Antoni Llevot, «Una mica de color» (p. 363). Posa la cirereta del pastís a aquest volum amb una acolorida creació pictòrica.

Es tracta, en suma, d'un homenatge coral eclèctic, que reflecteix les múltiples facetes del mestre Javier Terrado, fet amb l'amor i l'afecte immesurables que els seus deixebles i amics li professen.

Claudia Elena MENÉNDEZ FERNÁNDEZ
Universidá d'Uviéu
Academia de la Llingua Asturiana

CARLES, Hélène / GLESSGEN, Martin / ROBECCHI, Marco / BOSSONE, Alessandra (2024): *Dictionnaire des régionalismes médiévaux : la Galloromania nord-orientale (DRM). Une analyse à partir des Documents linguistiques galloromans (XIIe-XVe siècles.)*. Strasbourg: ELiPhi Editions de Linguistique et de Philologie, 810 p.

La *Bibliothèque de Linguistique Romane* continua la tasca empresa des de 2002 i s'acosta a la publicació del seu vintè volum (fita ja superada si es tenen en compte els volums fora sèrie) fent així un servei ben estimable a la lingüística romànica. Junt amb la *Revue de linguistique romane* i les altres sèries de publicacions de les *Éditions de Linguistique et de Philologie* (ELiPhi) i sota els auspicis de la Société de Linguistique Romane, ofereix un espai per a la publicació d'obres diverses de la lingüística romànica amb una alta qualitat, tant científica com pel que fa a la presentació material dels volums.

El volum dinovè de la col·lecció és un diccionari, un diccionari de regionalismes medievals de l'espai galloromànic nord-oriental, és a dir, francès (francès oriental) i francoprovençal. Com és d'esperar, una gran part del volum està ocupada per la *Partie lexicographique*, el diccionari en si (p. 129-800), dividit en dues parts d'extensió desigual: 1. *Vocabulaire français* (p. 129-750) i 2. *Vocabulaire francoprovençal* (p. 751-800); la part lexicogràfica es clou amb un índex (p. 801-810), que integra no només els mots-lema del diccionari, sinó també altres mots citats en els comentaris. La primera part del volum l'ocupa la *Partie théorique et méthodologique*, dividida en dos capítols de presentació i estudi, que comentarem tot seguit, i el suport bibliogràfic (p. 67-125). El volum està dedicat a la memòria de la malaguanyada dialectòloga valdostana Federica Diémoz (1975-2019), professora a la Universitat de Neuchâtel, que formà part de l'equip inicial d'aquest projecte.

A la presentació (*Avant-propos*, p. IX-X), Hélène Carles i Martin Glessgen expliquen breument la gènesi del projecte, detallen les tasques dutes a terme pels joves col·laboradors i agraeixen a diversos col·legues la seva col·laboració, així com el suport econòmic del Fons Nacional Suís i el d'altres institucions i centres de recerca.

La primera part del volum està dividida en quatre seccions numerades, tot i que la tercera i la quarta es poden englobar conjuntament sota el concepte de bibliografia. La primera secció està signada per Hélène Carles i Martin Glessgen i porta per títol 1 *La régionalité lexicale au Moyen Âge : méthodologie et résultats du DRM* (p. 3-34). Si bé aquesta secció està destinada a la presentació del diccionari (per exemple, el punt 1.4, on, entre altres coses, s'explica l'estructura dels articles, 1.4.3), la realitat és que aquesta presentació va molt més enllà perquè aquesta obra s'inscriu dins d'un programa ben ampli, establert sobre les bases de la tradició filològica del passat i amb tota la projecció vers el futur. Com s'explica tot just iniciar la lectura, aquesta obra té per objectius «appréhender sur une base empirique significative les dimensions concrètes de la régionalité lexicale au Moyen Âge» i «proposer une méthodologie concrète pour son étude» (p. 3). Això es fa, com indica el títol, a partir dels materials del projecte *Documents linguistiques galloromans* (<<https://www.rose.uzh.ch/docling/>>), dirigit per Martin Glessgen, i hereu dels venerables *Documents linguistiques de la France*, endegat des de finals del segle XIX per Paul Meyer i posat definitivament en marxa el 1909 amb la publicació dels *Documents linguistiques du Midi de la France*. Tot i que no sigui l'objecte d'aquesta ressenya, recomanem una visita al lloc web esmentat als lectors (de llengua catalana), filòlegs i historiadors, que no coneguin el projecte. En aquesta secció inicial, doncs, es presenta el diccionari i en primer lloc es fa un recorregut històric per l'estat de la recerca sobre els regionalismes medievals (1.2), se segueix amb la delimitació de l'espai geolingüístic tractat (1.3), la presentació de la nomenclatura, estructura i metodologia del diccionari (1.4), i s'analitza el cas particular del francoprovençal, les seves fronteres i l'estatus del seu lèxic regional específic (1.5). Encara que el DRM no és un diccionari etimològic, la relació que es fa en cada article amb els altres diccionaris, també els etimològics, del francès permet d'extreure conclusions sobre els elements i estrats constitutius d'aquest lèxic regional (1.6.). La secció es clou amb un apartat (1.7) de reflexió sobre la natura dels regionalismes a l'edat mitjana i de conclusions.

La segona secció d'aquesta primera part està redactada per Marco Robecchi i porta per títol 2 *La régionalité lexicale dans les textes non documentaires du DRM* (p. 35-65). Tot i que la base del DRM són els textos documentals, en els articles hi apareixen també nombrosos exemples extrets de textos no documentals; és a dir, textos literaris, religiosos o també crònics o d'altra tipologia. Aquests textos en principi no es van despullar sistemàticament i la documentació que en prové s'ha espigolat a partir de la consulta d'obres lexicogràfiques en la tasca de redacció dels articles. Tanmateix, aquest tipus de testimonis ha acabat jugant un paper rellevant, ja que més de la meitat dels articles del diccionari els inclouen (dos-cents articles, que inclouen 544 testimonis de textos no documentals). Fins i tot s'han incorporat en la nomenclatura del diccionari tres articles on els únics testimonis són de textos no documentals (p. 35, n. 2). La secció n'analitza la cronologia, la diatopia, la distribució segons els gèneres textuais, amb una interessant part on se senyalen una quinzena de mots que presenten sentits lleugerament diversos segons la tipologia de textos on apareixen. I també es fa un comentari dels principals camps semàntics que cobreixen aquests mots extrets de textos no documentals.

Finalment, la tercera i la quarta seccions, que, com dèiem, es poden englobar dins de la idea genèrica de bibliografia, consisteixen en el 3 *Répertoire des sources exploitées dans le DRM* (p. 67-106) i 4 *Bibliographie secondaire* (p. 107-125), dividida en 4.1 *Dictionnaires et bases de données*¹ i 4.2 *Études*. Entre les fonts del DRM, la base és el conjunt dels Documents

1. A la p. 107 hi ha un parell d'errors mecanogràfics, dels pocs que hem detectat en un text altrament ben cuidat. La manca d'un retorn de línia fa que la fitxa del DEAF quedi integrada en la fitxa anterior, del Du Cange. A la

linguistiques galloromans (DocLing), una quarantena de fonts la majoria de les quals conté més d'un centenar de documents, que han estat editades (o revisada l'edició corresponent, si ja existia) i informatitzades en el marc d'aquest projecte. Destacarem també que un nombre important d'aquestes edicions estan fetes en el marc de tesis de doctorat, cosa que demostra la capacitat formativa d'aquest tipus de projectes i la projecció de futur de la filologia romànica. A aquest inventari segueix encara un llistat ben llarg de fonts complementàries editades (p. 70-89; 3.2) i encara fonts manuscrites (p. 89-95; 3.3). La secció es clou amb la bibliografia de fonts no documentals (p. 96-106; 3.4). La bibliografia secundària, que hem esmentat més amunt, dona pas a la part lexicogràfica de l'obra.

La part lexicogràfica presenta els 385 articles a dues columnes en ordre alfabètic convencional, i només amb la divisió que hem esmentat suara: la part de vocabulari francès i la part de vocabulari francoprovençal. La primera és molt més extensa, i la segona, que en un primer moment no estava prevista en l'elaboració del diccionari (el títol provisional era *Dictionnaire des régionalismes du français médiéval de l'Est*, p. 5), conté, si no ens hem descomptat, poc menys de cinquanta articles. Els articles del diccionari, prou extensos, s'estructuren de la manera següent: el lema amb la seva categoria gramatical i localització geolingüística; les variants formals; el recull dels testimonis, precedits del significat (si és el cas, l'article es divideix en diversos apartats segons els diferents significats), en ordre cronològic i amb una citació del context ben àmplia que permet copsar-ne ben bé el significat i ús; un apartat de dades complementàries i l'inventari de diccionaris de referència; i un comentari de síntesi. Cada article conté al final una taula de resum on s'indica quin tipus de regionalisme és (formal, semàntic), la seva difusió, la cronologia dels testimonis, el tipus de text on apareix, l'origen i la difusió del mot a la Galloromània. Les sigles de les inicials dels autors, separades per «/», clouen l'article.² Amb un cert nombre d'excepcions d'articles on només hi consta un autor, el sistema de treball que s'ha seguit ha estat la preparació de la part documental i lexicogràfica per Alessandra Bossone o Marco Robecchi, cadascun aproximadament la meitat dels articles, i una revisió feta per Hélène Carles o Martin Glessgen o, encara altres col·laboradors com Gilles Roques o Yan Greub. Finalment, quan escau es remet a altres articles que tracten mots de la mateixa família lèxica.

És interessant assenyalar que els autors han incorporat fluidament entre els testimonis dels diferents mots els d'expressió llatina o llatinitzada; p. ex., s. v. *plastre*, els dos primers testimonis de 1217 i 1220 estan en context llatí i llatinitzats, els següents en vulgar, i el darrer, de 1283, un altre cop en llatí; és a dir, els testimonis llatinitzats no es recullen en una secció a part o separatament, sinó que s'integren dins de la documentació. També cal assenyalar la generositat de la citació de context per cada testimoni (separats cadascun en un nou paràgraf marcat amb sagnat francès) i la claredat i llegibilitat de la presentació dels articles, amb marques tipogràfiques per als diferents significats (rombe negre per a les diferents accepcions) i apartats (rombe buit per a encapçalar el comentari) i un tipus de lletra també generós. Són aspectes que el lector agraeix tant als autors com a l'editorial que ho fa possible.

fitxa del DEAG hi apareix un guionet de separació de síl·laba a final de línia sense que el mot implicat estigui a final de línia. Aquesta secció inclou també el GRLMA, *Grundriss der romanischen Literaturen des Mittelalters* de Jauss, que sembla difícil d'encaixar com a diccionari o base de dades, i potser hauria estat millor entre els estudis.

2. En alguns casos, les inicials dels autors estan separades per comes (p. ex. p. 234 a 236), però això no sembla respondre a cap tipus de metodologia de treball diferent.

Tenint en compte el fons documental sobre el qual s'ha bastit la nomenclatura, molts dels articles tracten terminologia jurídica, noms d'impostos, noms de monedes, repartició i ús de la terra, noms de mesures per al gra, termes relacionats amb el bestiar o l'apicultura, noms d'oficis i càrrecs, i també termes de la construcció i de les edificacions. Un grup de mots que dona formacions curioses des de la perspectiva d'un catalanoparlant és el de les designacions dels espais de temps cronològic. Començant pels noms de mesos, des del *somartraz* m. «sixième mois de l'année, juin» (p. 666), derivat de *somart* m. «terre labourable en friche, jachère» o sigui 'guaret';³ al *verseret* m. «période du premier labour, mois de juin» (p. 731), creat a partir de *verser* v. 'labourer', que en la major part de testimonis apareix amb els seus cohipònims *vayn* m. 'tardor', d'origen germànic, i *tremois* m. 'març' o sigui el moment en què se sembra el gra que trigarà tres mesos en madurar; o el *fenal* m. «mes on es recull el fenc, juliol». El primer dia d'agost, festivitat de Sant Pere ad Vincula, es designa amb la locució *goule aout*, literalment la 'gola' d'agost. També designacions de dies concrets: *demengedi* m. 'diumenge' de la secció de diccionari francoprovençal (p. 770), creació feta a partir de la sèrie de noms de dies de la setmana amb *-di* posposat. En el mateix camp semàntic, hi trobem formacions que mostren la riquesa de mots regionals com *bruvenie*, *barphenie* f. «festa de l'Epifania», adaptació lorenesa del mot culte EPIPHANIA, que mostra aquesta adaptació irregular que trobem sovint en mots savis pertot en la Romània. També la *Chandelse* f. i les *Chandoiles* f. pl., denominacions de la festa de la Candelera, ben documentades. O l'*oitable* f. pl., la vuitada d'una festa religiosa, usat sempre en plural i amb la modificació analògica del sufix. Clourem aquest repàs dels termes que designen els espais de temps cronològic amb l'hàpax *tarcessons* f., en un document de 1293, «tardor», el nom de l'estació tardana que, amb la presència del continuador de l'adjectiu llatí *TARDUS*, ens evoca la nostra tardor.

Però, més enllà dels detalls interessants que hi pugui trobar cada lector en funció dels seus interessos, cal destacar l'interès metodològic que té el diccionari; els regionalismes medievals han estat poc estudiats, en general, en qualsevol domini lingüístic romànic; és una tasca que es podria emprendre i aquest diccionari representa un model a imitar. També el projecte de *Documents linguistiques galloromans* podria ser pres com a model en altres zones de la Romània.

Maria-Reina BASTARDAS I RUFAT
Universitat de Barcelona

CREVATIN, Franco / RUFFINO, Giovanni / TELMON, Tullio (ed.), con la collaborazione di BARBON, Andrea / RETARO, Valentina (2023 i 2024): *Atlante Linguistico Mediterraneo*. Palermo: Centro di Studi Filologici e Linguistici Siciliani / Fondazione Giorgio Cini Onlus, vol I, 248 p.; vol II, 212 p.

Hem de rebre amb joia l'aparició d'aquests dos volums de l'*Atlante Linguistico Mediterraneo*, una gegantina empresa lingüística, «la più grande della geolinguistica del secolo scorso» (Ruffino), iniciada per Gianfranco Folena i Manlio Cortelazzo, sota l'impuls de Mirko Deanović, cap als anys 50 del segle passat, que presenta la terminologia del món mariner i

3. Cal llegir *saint Gengoult* en el testimoni de 1356, en lloc de «le jour de feste *faint* Gengoult, en may». Efectivament, sant Gangolf se celebra l'11 de maig.